

сурс]. — Режим доступа : law-n-life.ru/arch/119/119_Lebedeva.doc.

13. Смирнов М. І. Інститут взаємної правової допомоги у кримінальних справах: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / М. І. Смирнов. — О. : Фенікс, 2009. — С. 45.

14. Тростяньська Я. І. Визнання та виконання в Україні вироків іноземних судів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ярослава Іванівна Тростяньська. — К., 2011. — С. 8.

15. Волженкина В. М. Оказание правовой помощи по уголовным делам в сфере международного сотрудничества // Проблемы расследования преступлений в условиях формирования правового пространства СНГ и развития международного сотрудничества : сб. ст. — СПб., 1994. — С. 70; Виноградова О. І. Міжнародне

співробітництво України в галузі боротьби зі злочинністю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. І. Виноградова. — Х., 2000. — С. 10–12.

16. Общая теория государства и права : учебник / под ред. В. В. Лазарева. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юристъ, 1999. — С. 146.

17. Волеводз А. Г. Правовые основы новых направлений международного сотрудничества в сфере уголовного процесса : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Александр Григорьевич Волеводз. — М., 2002. — С. 64.

18. Під способом розуміємо певну дію, прийом, що уможливають здійснення досягнень чогось; те, що є знаряддям, засобом у якій-небудь справі // Тлумачний словник української мови. Понад 125 000 статей / за ред. В. С. Калашника. — Х. : Прапор, 2002. — С. 771.

УДК 341.6

О. Плотніков,

асистент кафедри міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІМПЕРАТИВІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Міжнародні суди є однією з найважливіших частин сучасної міжнародно-правової системи. Суди покликані виконувати основне завдання міжнародного права — розв'язувати міжнародні спори та сприяти мирному співіснуванню держав. Проблематика правового забезпечення здійснення міжнародного правосуддя постійно притягує увагу дослідників. Зокрема, слід згадати праці Г. Абі-Сааба, Дж. К. Альтера, А. А. д'Амато, Н. Н. Гнатівського, Н. В. Дрьоміної-Волок, Д. М. Дюпуї, Г. Зауера, Д. Д. Карона, Дж. К. Когана, М. Коскеньємі, Н. Лавраноса, К. Олерс-Фрама, О. Р. Поєдінок, Дж. М. Туражнського, Ч. П. Романо, В. Л. Толстих, Дж. І. Черні, Ю. Шені, С. В. Хана, Л. Р. Хельфера. Тим не менш наукова розробка цієї тематики триває в силу

стрімкого розвитку самої міжнародної судової системи. Однією з основних тенденцій такого розвитку є рух від договірної до обов'язкової юрисдикції та сили рішень міжнародних судів.

Метою даної статті є дослідження явища імперативізації міжнародного правосуддя та встановлення його основних напрямків. Імперативізація у статті розглядається в двох аспектах: встановлення міжнародними судами обов'язкової власної юрисдикції без урахування волі держав та підвищення зобов'язуючої сили рішень міжнародних судів, в тому числі для держав, що не є сторонами конкретного міжнародного спору.

Термін «імперативізація» по відношенню до міжнародного права вперше застосувала Н. В. Дрьоміна-Волок, розуміючи під нею утворення в

міжнародному праві норм, що стають обов'язковими для держав через власну природу, а не внаслідок згоди держав на слідування приписам таких норм, найяскравішими прикладом чого виступають норми *jus cogens* [1]. Попре спірність самої концепції *jus cogens* [2; 3], існування в міжнародному праві обов'язкових для всіх держав норм (наприклад, певні норми Статуту ООН, норми про права людини) не викликає сумнівів. Кількість таких норм поступово зростає, а отже застосування терміна «імперативізація» для характеристики розвитку міжнародного права уявляється виправданим.

Імперативізація міжнародно-правової системи розповсюджується на елементи такої системи, в тому числі на міжнародні судові органи. Н. В. Дрьоміна-Волок розглянула цю проблему по відношенню до створення імперативної юрисдикції Міжнародним кримінальним судом [4], однак дослідження статутних документів та практики інших міжнародних судів демонструє, що імперативізація є загальною тенденцією розвитку міжнародної судової системи. Імперативізація відбувається двома шляхами. По-перше, міжнародні суди можуть розповсюджувати свою обов'язкову юрисдикцію на держави в силу участі останніх у міжнародній організації, при якій створений конкретний суд. По-друге, міжнародний суд може розповсюдити юрисдикцію на певні категорії справ, які прямо не віднесені установчими документами міжнародного суду до його юрисдикції.

Історично те, що Ч. Романо назвав здвигом до обов'язкової парадигми у міжнародному правосудді [5, 791], почалося після Другої світової війни зі створенням Суду Європейських Спільнот, пізніше перейменованого у Суд Європейського Союзу. Цей суд був наділений широкою обов'язковою юрисдикцією у питаннях, що стосуються тлумачення та застосування установчих документів Європейських Спільнот та пізніше Європейського Союзу, а також щодо діяльності інституцій Спільнот та Союзу. Обов'язковість юрисдикції цього суду встановлена установчими до-

кументами Європейських Спільнот та Європейського Союзу, тобто членство в цих організаціях передбачає визнання обов'язкової юрисдикції Суду [6, 206]. Так, вже договором про утворення Європейської спільноти вугілля та сталі було передбачено, що «суд має юрисдикцію у справах, поданих на його розгляд державою-членом або Радою» [7], тобто згода всіх сторін спору не була обов'язковою для визнання наявності юрисдикції Суду у справі. Дана риса виділила Суд Європейського союзу серед раніше створюваних міжнародних судових органів, юрисдикційні повноваження яких були похідними від угоди між сторонами міжнародного спору про передачу конкретної справи до конкретного постійно діючого міжнародного суду або міжнародного арбітражу.

Заснування нових міжнародних судів поза межами Європи відбувалося з урахуванням досвіду Суду Європейського Союзу. Через це нові міжнародні суди наділяються обов'язковою юрисдикцією щодо спорів, які виникають з тлумачення та виконання зобов'язань в рамках режимів, створених міжнародними договорами. Першими з таких нових судів, змодельованих за європейським досвідом, стали Карибський суд, Суд Андської спільноти, а також Суд Європейської асоціації вільної торгівлі [8].

По іншому сценарію відбувався розвиток міжнародного правосуддя з прав людини. Першим постійно діючим міжнародним судом, покликаним захищати права людини, став Європейський суд з прав людини. До 1994 року існувало дві можливості для подання спору до цього суду. По-перше, держави — учасниці Європейської конвенції з прав людини могли подавати скарги проти інших держав-учасниць, по-друге, Європейська комісія з прав людини могла передавати спори від імені фізичних осіб [9]. В обох випадках спір міг бути поданий для розгляду Європейським судом з прав людини лише в разі прямого визнання його юрисдикції державою. Переважна більшість держав — учасниць Європейської конвенції визнала юрисдикцію Європей-

проти миру та безпеки, що не завадило Раді Безпеки ООН ініціювати розгляд їхніх справ у Міжнародному кримінальному суді.

Не уникнув тенденції до імперативізації і Міжнародний суд ООН, навіть попри те, що Статут прямо встановлює, що цей суд не може розповсюдити свою юрисдикцію на справу виключно через те, що сторони є членами ООН. Відповідно Статуту, розгляд ним справ можливий лише на підставі угоди сторін про передачу конкретної справи до суду, або в силу включення до міжнародного договору положення про те, що спори, що впливають з цього договору, будуть розглядатися Міжнародним судом ООН, або через визнання його юрисдикції *ipso facto* [20]. За даними Ф. К. Тіба, станом на 2006 рік обов'язкову юрисдикцію МС ООН визнали 66 держав [21, 222] і ця кількість, імовірно, зростатиме. В будь-якому випадку мова йде про прийняття державою додаткового зобов'язання, окремо від зобов'язань за Статутом ООН, тобто юрисдикція Суду має погоджувальну природу.

Водночас ряд рішень Міжнародного суду ООН демонструє тенденцію до «присвоєння» ним обов'язкової юрисдикції. Так, у вже цитованій справі Нікарагуа проти США Суд відхилив аргумент США про те, що за десять днів до подання позову Нікарагуа США зробили заяву про невизнання обов'язкової юрисдикції Міжнародного суду ООН у спорах з центральноамериканськими державами. При цьому Суд послався на переважне значення фактичних обставин, що визначали його здатність розповсюдити свою юрисдикцію на дану справу, а також на покладені на Міжнародний суд ООН загальні завдання по вирішенню міжнародних спорів [22, 476].

У справі Ла Гранд (ФРН проти США) Суд дійшов висновку про те, що забезпечувальні заходи, які застосовуються на вимогу Суду у відповідності до ст. 41 його Статуту, мають зобов'язальний характер для держав [23]. А. П. Лламзон розцінює дане рішення як «крапку у багаторічній дискусії щодо обов'язковості забезпечувальних заходів, що застосо-

вуються у відповідності до ст. 41 Статуту» [24, 821]. Необхідно відзначити, що забезпечувальні заходи застосовуються Міжнародним судом ООН до початку слухання справи і до встановлення ним своєї юрисдикції у справі. Отже, висновок у справі Ла Гранд фактично означає, що Міжнародний суд ООН може створити зобов'язання і для тих держав, які не визнають його юрисдикцію взагалі або у конкретній справі.

З наведеного можна зробити висновок про те, що імперативізація міжнародного судочинства є загальною тенденцією, притаманною всім міжнародним судам, в тому числі таким, юрисдикція яких раніше мала погоджувальну природу. Загалом, за підрахунками К. Дж. Альтера, двадцять один з двадцяти п'яти існуючих на даний момент міжнародних судів має чітко встановлену обов'язкову юрисдикцію [25, 8], інші ж суди, як було показано вище, демонструють рух до імперативізації своєї юрисдикції та надання своїм рішенням обов'язкової сили як для сторін конкретного спору, так і для третіх держав. Можна прогнозувати збереження та поглиблення цих тенденцій в майбутньому, внаслідок чого явище імперативізації міжнародного правосуддя потребуватиме подальшого дослідження.

Ключові слова: міжнародний суд, міжнародне правосуддя, імперативізація міжнародного права, імперативна юрисдикція.

У статті розглядається процес імперативізації міжнародного правосуддя, що відбувається через наділення міжнародних судів обов'язковими юрисдикціями та підвищення зобов'язуючої сили їхніх рішень для сторін міжнародного спору та третіх держав. Демонструється, що імперативізація виступає загальною тенденцією розвитку міжнародного судочинства.

В статье рассматривается процесс императивизации международного правосудия, происходящий через надделение международных судов обя-

зательними юрисдикціями і підвищення обов'язуючої сили їх рішень для сторін міжнародного спору і третіх держав. Демонструється, що імперативізація виступає загальною тенденцією розвитку міжнародного судопроизводства.

The article considers the process of imperativization of international justice through granting compulsory jurisdiction to international courts as well as increasing of binding force of their decisions both for parties to an international dispute and third parties. The article demonstrates that imperativization is a general tendency of development of international judiciary.

Література

1. Дрьоміна-Волок Н. В. Міжнародна кримінальна юрисдикція і злочини *jus cogens* у контексті імперативізації міжнародного права // *Право України*. — 2011. — № 9. — С. 363–376.

2. Weisburd A. M. *Emptiness of the Concept of Jus Cogens, as Illustrated by the War in Bosnia-Herzegovina* // *Michigan Journal of International Law*. — 1995–1996. — № 17. — P. 41–42.

3. Linderfalk U. *The effect of jus cogens norms: whoever opened pandora's box, did you ever think about the consequences?* // *European Journal of International Law*. — 2008. — Vol. 18, N 5. — P. 854–871.

4. Дрьоміна-Волок Н. В. Імперативна юрисдикція Міжнародного уголовного суда в ситуації широкомасштабних порушень прав людини // *Боротьба зі злочинністю та права людини* : зб. наук. ст. — О., 2006. — С. 129–134.

5. Romano C. P. R. *The shift from the consensual to the compulsory paradigm in international adjudication: elements for a theory of consent* // *New York Journal of International Law and Politics*. — 2007. — Vol. 39, N 4. — P. 791–872.

6. *Международное право* : учебник / под ред. Ю. М. Колосова, В. И. Кузнецова. — М. : *Международ. отношения*, 1994.

7. *Treaty Establishing the European Coal and Steel Community* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.nrsr.sk/Static/sk-SK/EU/Doc/zmluva-o-esuo.pdf.

8. Biukovic L. *Dispute resolution mechanisms and regional trade agreements: South American and Caribbean modalities* // *U.C. Davis Journal of International Law and Politics*. — 2007. — N 14. — P. 193–219.

9. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004.

10. Жирмонт А. *Европейский суд как реальный механизм защиты прав человека* // *Белорусский журнал международного права и международных отношений*. — 1999. — № 4. — С. 23–26.

11. Miller V. *Protocol 11 and the New European Court on Human Rights research paper 98/109* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp98/rp98-109.pdf.

12. Самохвалов В. *Етапи становлення та розвитку Європейського Суду з прав людини* / В. Самохвалов., Ю. Шпарик // *Український часопис міжнародного права*. — 2003. — № 3. — С. 88–94.

13. *American Convention on Human Rights* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.cidh.oas.org/Basicos/English/Basic3.American%20Convention.htm.

14. Padilla D. J. *The Inter-American Commission on Human Rights: the Dominican Republic and Suriname* [Електронний ресурс] / D. J. Padilla. — Режим доступу : www.bibliojuridica.org/libros/5/2454/20.pdf.

15. Пряхин А. А. *Проблемы реформирования системы разрешения споров в рамках ВТО и Меркосур* // *Труды СГА*. — 2009. — № 12. — С. 97–103.

16. *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.icc-cpi.int/menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200205/related%20cases/icc02050109/icc02050109?lan=en-GB.

17. *The Prosecutor v. Abdallah Banda Abakaer Nourain and Saleh Mohammed Jerbo Jamus, ICC-02/05-03/09* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.icc-cpi.int/menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200205/related%20cases/icc02050309/icc02050309?lan=en-GB.

18. *The Prosecutor v. Bahar Idriss Abu Garda*, ICC-02/05-02/09 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Situations+and+Cases/Situations/Situation+ICC+0205/Related+Cases/ICC02050209/ICC02050209.htm.

19. Дрємина Н. *Міжнародний уголовний суд: проблеми юрисдикції* // *Український часопис міжнародного права*. — 2003. — № 4. — С. 83–96.

20. *Устав Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_010.

21. Tiba F. K. *What Caused the Multiplicity of International Courts and Tribunals?* // *Gonzaga Journal of International Law*. — 2006. — N 10. — P. 202–226.

22. Pax T. J. *Nicaragua v. United States in the International Court of Justice: Compulsory Jurisdiction or just compulsion?* // *Boston College International and Comparative Law Review*. — 1985. — Vol. 8, Iss. 2. — P. 474–478.

23. *LaGrand (Germany v. US), Judgment of 27 June 2001* / *ICJ Reports, 2001* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.icj-cij.org/doctet/files/104/7736.pdf.

24. Llamzon A. P. *Jurisdiction and compliance in recent decisions of the International Court of Justice* / A. P. Llamzon // *European Journal of International Law*. — 2008. — Vol. 18, N 5. — P. 815–852.

25. Alter J. K. *The evolving international judiciary* // *Buffet Centre for International and Comparative Studies Working Paper Series*. — 2011. — Working paper N 11-002.

УДК 327:341

Nataliya Yakubovska,

Doctoral Candidate at the Department of International Law and International Relations, National University “Odessa Law Academy”, Candidate of Sciences, Associate Professor

DEVELOPMENT PARTNERSHIP: UNIVERSAL, REGIONAL AND BILATERAL LEVELS

Today all nations of the world have come to be characterized in terms of their development or lack thereof. “Development has evolved into an essentially incontestable paradigm with such a powerful hold on our collective imaginations that it is almost impossible to think around it” [1, p. 3]. Development, as the process of transition from one condition to another, more perfect, should be a natural and ongoing process for each state. However, not all states have a real opportunity or the desire to develop and to provide its people with a decent standard of living. There is always the explanation for the lack of development: poor governance, corruption, misallocation of resources, predatory economic conditions of strong

financial institutions, creditors` opposition to an increase in exports and imports, etc. These results growing world poverty and inequality, unemployment, lack of opportunities and persistent violations of economic, social, cultural as well as civil and political rights which threatens the maintenance of international peace and security and slows down the development of all nations. To deal with the global problems under present-day conditions the majority (ideally – all) states should be involved in the development process. Development requires international cooperation and it requires that other actors assist states in their efforts [2].

In September 2000 world leaders “convincingly expressed a global determination